

Kovakuoriaisseminaari Kuhmon Viiksimossa 16.-18.8.1996 (Coleoptera)

Petri Martikainen

Martikainen, P. 2001: Kovakuoriaisseminaari Kuhmon Viiksimossa 16.-18.8.1996. [Observations on Coleoptera during a seminar dealing with beetles in Kuhmo in 1996] — Sahlbergia 6: 29-33. Helsinki, Finland, ISSN 1237-3273.

The beetle working group of World Wide Fund for Nature Finland has organised seminars for Finnish coleopterologists every summer since 1986. Collecting trips to interesting habitats have always formed an essential part of these meetings. One of the most successful seminars so far was held in *Kn*: Kuhmo, eastern Finland, near the Russian border in 16-18 August 1996. Altogether 14 coleopterologists participated in this one-week-end meeting. As many as six threatened, five near threatened and some 250 other species of beetle were collected mainly from the Elimyssalo Nature Reserve and adjacent forest areas during the weekend. Threatened species found included *Pytho kolwensis* Sahlberg, *P. abieticola* J.Sahlberg, *Boros schneideri* (Panzer), *Corticeus fraxini* (Kugelann), *Acmaeops septentrionis* (Thomson) and *Platyrhinus resinosus* (Scopoli). This example shows that even a short collecting trip made by several specialists can be an effective method in surveying rare and threatened species in a certain forest area.

Petri Martikainen, Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta, PL 111, 80101 Joensuu, Finland. E-mail: petri.martikainen@joensuu.fi

Johdanto

WWF:n kovakuoriaistyöryhmällä on ollut tapana järjestää kerran kesässä kovakuoriaisseminaari alan harrastajille. Seminaari-apaikoiksi on pyritty valitsemaan kovakuoriaislajiston kannalta mielenkiintoisia, mutta suhteellisen huonosti tunnettuja kohteita, jotta retkeilyjen yhteydessä tehdyt havainnot samalla kartuttaisivat myös tietämystä maamme kovakuoriaisista. Yksi tähän mennessä antoisimmista tapaamisista oli Kuhmon Viiksimossa 16.-18.8.1996 järjestetty kovakuoriaisseminaari. Seminaariin otti osaa kaikkiaan 14 kovakuoriaisharrastajaa.

Rutanen & Kashevarov (1997) ovat äskettäin julkaisseet selvityksen Ystävyiden puistossa ja ympäröivissä vanhoissa metsissä suoritetuissa pyynneissä tavatuista kova-

kuoriaisista. Seminaarin aikana Elimyssalon liepeille suuntautuneilla retkillä tehtiin kuitenkin runsaasti huomionarvoisia löytöjä, jotka tuovat olennaista lisätietoa alueen kovakuoriaislajistosta. Kaikkiaan seminaarin osanottajat ovat ilmoittaneet havaintojaan yli 260 lajista (koko lajilista löytyy internetistä osoitteesta <http://gis.joensuu.fi/~pmartik/pages/tyoryhma.html>). Lajimäärä on varsin korkea ottaen huomioon lyhyen keruuajan ja sen, että monet yleiset lajit jäivät merkitsemättä muistiin. Kuten tavallista, tämänkin seminaarin aikana löydettiin monia harvinaisia ja uhanalaisia kovakuoriaisia. Tähän yhteenvedoon on koottu joukko mielenkiintoisimpia löytöjä. Pääasialliset retkikohteet on lueteltu taulukossa 1 ja havaitut vähintään 20 frekvenssipisteen (Rassi 1993) lajit taulukossa 2. Uhanalaiset lajit

Taulukko 1. Pääasialliset retkeilykohteet
Table 1. Main collection localities

Alueesta käytetty nimi Name of the area	Tutkitut elinympäristöt Investigated habitats	Koordinaatit Coordinates
Tanelinvaara	Vanha metsä, ei luonnontilainen	7086:655-6
Juntinsalo	Vanha metsä + viereinen avohakkuu	71321-4:6600-3
Soittukorpi (Elimyssalo)	Vanha metsä + räme	71300:6618-21
Löytövaara (Elimyssalo)	Vanha metsä + pienvedet	7128:660-1
Hakokurenkangas	Palanut mäntykangas + avohakkuu	71213:6651
Vattukoski	Vuolas puro + vanha metsä	71220:6681
Kivijärvi	Vanha metsä + soinen järven ranta	71266:6591
Viiksimo	Järven ranta, ladon homeiset heinät	7132:663-4
Autohaavi (Elimyssalo)	Vanhan metsän läpi vievä metsätie	712:66
Leppivaara	Avohakkuu, jossa säästöhaapoja	7122:660

on esitetty vuoden 2000 luokituksen mukaan (Rassi ym. 2000). Havaintojaan ovat ilmoittaneet Tom Clayhills (TC), Eero Helve (EH), Risto Iivarinen (RI), Erkki Laurinharju (EL), Ilpo Mannerkoski (IM), Petri Martikainen (PM), Pertti Rassi (PR), Ilpo Rutanen (IR) ja Pekka Valtonen (PV).

Havainnot kohteittain

Perjantai 16.8. iltapäivä. Kuhmo Lehmiälä, Tanelinvaara. Melko pienialainen kuusivaltainen vanhan metsän kohde, jossa kuitenkin varsin niukasti lahoppua johtuen aiemmista hakkuista. Havainnotkin jäivät vähiin, mielenkiintoisin laji lienee ollut *Pentanota meuseli* Bernhauer.

16.8. ilt. Kuhmo Juntinsalo. Pienekö vanhan metsän saareke Peuro-nimisen lammen länsipuolella. Metsästä löytyi mukavia vanhan metsän lajeja, kuten liekokurekiittäjäinen (*Platynus mannerheimii* (Dejean)), *Olisthaerus substriatus* (Paykull), *Atomaria subangulata*

J.Sahlberg ja vaarantuneen murroskolvan (*Pytho abieticola* J.Sahlberg) toukkia. Viereiseltä, useita vuosia vanhalta hakkuuaukealta löytyi esimerkiksi katkokääpää (*Amyloporia xantha*) kasvaneelta mäntymaapuulta tyyppilliset *Hapalaraea linearis* (Zetterstedt), ruskopehkiäinen (*Ostoma ferruginea* (Linnaeus)) ja kuorihäro (*Dendrophagus crenatus* (Paykull)). Muilta maapuilta löytyi kaksi silmälläpidettävää seppää: sydänpuuta lukuunottamatta pehmeäksi lahonneesta mäntypölkystä rusoseppä (*Ampedus suecicus* (Palm)) ja mäntylieosta suomupiiloseppä (*Lacon conspersus* (Gyllenhal)).

Lauantai 17.8. aamupäivä. Kuhmo, Soittukorpi. Tien länsipuolella rämeelle viettävä kuusikkoinen pohjoisrinne, ylempänä kuivempaa mäntyvoittoista metsää. Rämeen laitaan kaatuneista kuusista löytyi runsaasti erittäin uhanalaisen korpikolvan (*Pytho kolwensis* Sahlberg) toukkia ja noin 20 aikuista kuoriaista, joista suuri osa oli aivan vasta-kuoriutuneita ja vielä osittain värjäytymät-

Taulukko 2. Harvinaisten, vähintään 20 frekvenssipisteen (Rassi 1993) lajien löytöpaikat (ks. Taulukko 1). Uhanalaisluokat uusimman luokituksen mukaan (Rassi ym. 2000). Löytäjän nimikirjaimet suluissa, jos löytäjä vain yksi.

Table 2. Find localities (see Table 1) of rare species (at least 20 frequency points, see Rassi 1993). Threat categories according to the most recent classification (Rassi et al. 2000).

Laji Species	Fr. Fr.	Uhanal. Threat	Löytöpaikat ja löytäjät Localities and collectors
<i>Hydroporus puberulus</i> LeConte	100		Löytövaara (PV)
<i>Boros schneideri</i> (Panzer)	80	VU	Soittukorpi
<i>Stenus pubescens</i> Stephens	60		Viiksimo; Hamaralampi 7130:667 (PV)
<i>Autalia impressa</i> (Olivier)	60		Autohaavi (EH)
<i>Ampedus suecicus</i> Palm	60	NT	Juntinsalo (PM)
<i>Stephanopachys substriatus</i> (Paykull)	60	NT	Hakokurenkangas
<i>Stephanopachys linearis</i> (Kugelann)	60	NT	Hakokurenkangas
<i>Nepachys cardiaca</i> (Linnaeus)	60		Hakokurenkangas (PR)
<i>Pytho kolwensis</i> Sahlberg	60	EN	Soittukorpi; Löytövaara (EH)
<i>Platyrhinus resinus</i> (Scopoli)	60	VU	Hakokurenkangas (PM)
<i>Carphoborus rossicus</i> Semenov	60		Hakokurenkangas
<i>Pentanota meuseli</i> Bernhauer	40		Tanelinvaara (IR)
<i>Leptusa norvegica</i> Strand	40		Soittukorpi (PM)
<i>Cryptophagus corticinus</i> Thomson	40		Hakokurenkangas (PM)
<i>Corticaria polypori</i> J.Sahlberg	40		Soittukorpi (PM)
<i>Mycetophagus fulvicollis</i> Fabricius	40		Leppivaara (RI)
<i>Pytho abieticola</i> J.Sahlberg	40	VU	Juntinsalo; Soittukorpi
<i>Bius thoracicus</i> (Fabricius)	40		Soittukorpi (EH)
<i>Corticeus fraxini</i> (Kugelann)	40	VU	Hakokurenkangas (IM)
<i>Melandrya dubia</i> (Schaller)	40	NT	Löytövaara (EL)
<i>Leiodes inordinata</i> (J.Sahlberg)	30		Juntinsalo (EH)
<i>Gabrius splendidulus</i> (Gravenhorst)	30		Soittukorpi (RI)
<i>Atheta dwinensis</i> Poppius	30		Autohaavi (EH)
<i>Lacon conspersus</i> (Gyllenhal)	30	NT	Juntinsalo (IR)
<i>Ipidia binotata</i> Reitter	30		Löytövaara (PM)
<i>Cryptolestes abietis</i> (Wankowicz)	30		Hakokurenkangas; Kivijärvi (IM)
<i>Atomaria subangulata</i> J.Sahlberg	30		Juntinsalo (IR)
<i>Corticaria orbicollis</i> Mannerheim	30		Juntinsalo (PM); Soittukorpi (PM); Hakokurenkangas (IM); Vattukoski (PM)
<i>Corticaria interstitialis</i> Mannerheim	30		Juntinsalo (IR)
<i>Cis lineatocribratus</i> Mellié	30		Juntinsalo (IM)
<i>Zilora ferruginea</i> (Paykull)	30		Soittukorpi (IM)
<i>Acmaeops septentrionis</i> (Thomson)	30	VU	Hakokurenkangas (EH)
<i>Agabus opacus</i> Aubé	20		Löytövaara (EH)
<i>Atrecus affinis</i> (Paykull)	20		Juntinsalo (TC)
<i>Megarthus nitidulus</i> Kraatz	20		Autohaavi (EH)
<i>Lordithon speciosus</i> (Erichson)	20		Autohaavi (EH)
<i>Bolitobius cingulatus</i> Mannerheim	20		Tanelinvaara (PM); Vattukoski (EH)
<i>Phloeopora concolor</i> Kraatz	20		Soittukorpi (PM); Löytövaara (PM)
<i>Atheta lapponica</i> J.Sahlberg	20		Löytövaara (TC)
<i>Atheta procera</i> (Kraatz)	20		Juntinsalo (EH); Autohaavi (EH)
<i>Dinaraea arcana</i> (Erichson)	20		Löytövaara (IR)
<i>Bolitochara mulsanti</i> Sharp	20		Soittukorpi (PM)
<i>Euplectus piceus</i> Motschulsky	20		Autohaavi (EH)
<i>Ernobius explanatus</i> (Mannerheim)	20		Tanelinvaara (PM); Juntinsalo; Soittukorpi (EH); Hakokurenkangas; Vattukoski (RI)
<i>Atomaria bella</i> Reitter	20		Autohaavi (EH)
<i>Corticaria lateritia</i> Mannerheim	20		Juntinsalo (PM); Soittukorpi (PM)
<i>Corticaria elongata</i> (Gyllenhal)	20		Autohaavi (EH)
<i>Ennearthron laricinum</i> (Mellié)	20		Vattukoski
<i>Abdera triguttata</i> (Gyllenhal)	20		Juntinsalo; Soittukorpi (RI); Juntinsalo (IM); Hakokurenkangas (EL)

tömiä. Melkein kaikki aikuiset korpikolvat löytyivät läheltä puiden tyveä, mutta myös toukat näyttivät keskittyneen rungon tyvi-puolelle. Paikalta löytyi lisäksi runsaasti murroskolvan toukkia ja ainakin 1 aikuinen kuoriainen, osin jopa samoista puista kuin korpikolvat, mutta puiden latvapuolelta. Myös laakakolva (*P. depressus* (Linnaeus)) esiintyi samoissa puissa. Yhdestä puron yli kaatuneesta kuusesta löytyi tyvikuoren alta nuorten korpikolva-aikuisten lisäksi aivan vasta-kuoriutunut, vielä värjäytymätön lieko-kurekiittäjäinen. Paikalta tavattiin myös mm. seuraavat lajit: *Notiophilus reitteri* Spaeth (runsas), *Gabrieus splendidulus* (Gravenhorst), *Olisthaerus substriatus* (Paykull) ja *Leptusa norvegica* Strand, havuliekokeiju (*Zilora ferruginea* (Paykull)) sekä kuoripimikän (*Bius thoracicus* (Fabricius)) kotelo. Myös tien itä-puolelta löytyi myöhemmin kaikkia kolvalajeja.

Viereiseltä rämeeltä tavattiin yhdestä pystyyn kuolleesta, melko ohuesta männystä yhteensä 4 keskenkasvuista vaarantuneeksi luokitellun lahokapon (*Boros schneideri* (Panzer)) toukkaa. Toukat olivat keskittyneet yhdelle puolelle runkoa kapealle sektorille, jossa nilakerros oli mustunut. Rämeen kuolleiden mäntyjen kuorta seulomalla tuli seuraavat lajit: *Stenichus bicolor* (Denny) (2 yksilöä), *Anomognathus cuspidatus* (Erichson) (1), *Euplectus punctatus* Mulsant (2), *Corticaria orbicollis* Mannerheim (2), *C. polypori* J.Sahlberg (1) ja *C. lateritia* Mannerheim (1).

17.8. iltapäivällä kohteena oli Löytövaara edellisen paikan eteläpuolella. Täällä osa ryhmästä kävi etsimässä vesikuoriaisia lähteiköstä ja lammesta ja muut pysyttelivät vanhassa metsässä. Myös täältä löytyi korpikolvan toukkia, lisäksi tavattiin mm. kelomäihäinen (*Ipidia binotata* Reitter) ja silmälläpidettävä isomustakeiju (*Melandrya dubia* (Schaller)). Yksi retken harvinaisimmista kuoriaisista oli *Hydroporus puberulus* LeConte, jonka Pekka Valtonen löysi metsätien varresta korkeahkoa saraa (*Carex rostrata* tms.)

kasvaneesta allikosta.

17.8. myöhäinen iltapäivä. Tien varressa Hakokurenkankaalla huomattiin noin 2 vuotta aiemmin palanut männikkö, joka muutoin oli normaalia talousmetsää. Alueelta löydettiin pian monia metsäpalolajeja. Palaneissa männyissä oli harvakseltaan silmälläpidettäviksi luokiteltuja havuhuppukuoriaisia (*Stephanopachys substriatus* (Paykull)) ja mäntyhuppukuoriaisia (*S. linearis* (Kugelann)). Mustaksi hiiltyneelle kaarnalle valunut ruskea puru paljasti näiden kuoriaisten tuoret käytävät. Pystyyn kuolleesta männystä löytyi myös vaarantunut isohukka (*Corticium fraxini* (Kugelann)). Mustuneessa koivupötkelössä kasvaneella taulakäävällä istui *Cryptophagus corticinus* Thomson. Ruskolahosta maapuusta löytyi korusepän (*Ampedus tristis* (Linnaeus)) kotelo. Viereiseltä palaneelta hakkuuaukolta löytyi yksi yksilö vaarantunutta isokelokärsäkästä (*Platyrhinus resinosus* (Scopoli)) pikipallosientä kasvaneen koivukarahkan irtonaisen kuoren alta. Palaneen pystykuusen kuoresta otetusta seuloksesta löytyi illalla majapaikassa 2 havuhuppukuoriaista, 2 runkokytryä (*Ernobius explanatus* (Mannerheim)), 1 monikirjaaja (*Polygraphus* sp.), 1 kuusentähtikirjaaja (*Pityogenes chalcographus* (Linnaeus)), 1 soukkahukka (*Corticium linearis* (Fabricius)), sekä 4 kuusenharjuniluria (*Carphoborus rossicus* Semenov). Viimeksimainittu laji herätti niin suurta mielenkiintoa, että seuraavana aamuna (18.8.) retki suuntautui takaisin samalle kuuselle, jota seulomalla saatiin lisää samoja lajeja sekä myös mäntyhuppukuoriaista. Lisäksi puusta löytyneistä toukista kasvatettiin vaarantuneeksi luokiteltu pohjantyyppijäärä (*Acmaeops septentrionis* (Thomson)). Lenosta saatiin vielä *Nepachys cardiaca* (Linnaeus).

Sunnuntai 18.8. iltapäivä. Vattukoski, vuolas puro sekä ympäröivä vanha metsä. Tällä paikalla saalis jäi varsin vaatimattomaksi. Puron yli kaatuneesta järeästä, kuorettomasta haavasta oli juuri tulossa ulos vyökukkajäärä

(*Leptura quadrifasciata* Linnaeus). Metsässä tutkittiin pystyynkuollutta, noin 30 cm paksua haapapökkelöä, jossa vanhaa ketunkääpää (*Inocutis rheades*). Kuoren alta vaaleasta sienihuovastosta ja irtonaisten pintapuu-liuskojen alta löytyi runsaahkosti pieniä, enimmäkseen kuolleita kääpiäisiä ja niiden tekemiä pieniä käytäviä. Laji osoittautui olevan *Ennearthron laricinum* (Mellié). Samasta puusta talletettiin myös *Corticaria orbicollis*. Paluumatkalla pysädyttiin vielä Kivijärven itäpäässä, jossa löydöt jäivät niimikään vähiin. Löytyneistä lajeista mainittakoon havupuuhästö (*Cryptolestes abietis* (Wankowicz)) ja ukkoniluri (*Dendroctonus micans* (Kugelann)).

18.8. ilta. Viiksimon kylällä seuloittiin homeista heinäläjää. Saalista tuli runsaasti, mutta lajisto oli varsin tavanomaista.

Jo etukäteen tiedettiin, että majapaikkana toimineen entisen rajavartioaseman vieressä Viiksimojärven rannalla esiintyy harvinainen *Stenus pubescens* Stephens (Rutanen & Kashevarov 1997). Rannan saroja veteen polkemalla sitä saatiin nytkin lukuisia yksilöitä. Laji löytyi myös noin viiden kilometrin päässä sijaitsevan Hamaralammen rannasta.

Pohdintaa

Vuodesta 1986 lähtien järjestetyt kovakuoriaisseminaarit ovat osoittautuneet monella tapaa hyödyllisiksi. Joukolla tehtävät keräilyretket ovat varmasti lisänneet useimpien osallistujien kuoriaistietämystä merkittävästi, antaen samalla uutta innostusta harrastukselle. Lähes aina myös saaliit ovat olleet hyviä. Viiksimon seminaariin ei tuottanut pettymystä: viikonlopun aikana tavattiin yhteensä kuusi uhanalaista, viisi silmälläpidettävää ja lukuisia muita harvinaisia kovakuoriaislajeja.

Seminaarin aikana tehdyt havainnot osoittavat hyvin, että suuri ryhmä innokkaita kovakuoriaisharrastajia pystyy kaivamaan

esiin melkoisen määrän mielenkiintoisia kovakuoriaislajeja lyhyessäkin ajassa, jos kohteet ovat riittävän hyviä. Vastaavanlaajuisen selvityksen tekeminen yhden ihmisen toimesta edellyttäisi käytännössä viikkojen työpanosta ja vaatisi luultavasti myös pyydyksien käyttöä. Yli puolet vähänkään harvinaisemmista lajeista oli nimittäin sellaisia, että ne sattuivat vain yhden keräilijän kohdalle (ks. taulukko 2).

Viiksimon seminaari lienee ollut myös merkittävä alkusysäys laajoille hyönteistutkimuksille, jotka alkoivat alueella vuotta myöhemmin. Esimerkiksi korpikolva löydettiin ensimmäisen kerran Kainuusta vasta seminaarin yhteydessä. Tämän jälkeen tehdyt kartoitukset ovat paljastaneet Kuhmon alueelta lukuisia muitakin esiintymiä (Siitonen & Saaristo 2000). Yhteenvetona voidaankin todeta, että Viiksimon kovakuoriaisseminaari täytti erinomaisesti sille asetetut odotukset.

Kiitokset: Kiitokset kaikille seminaariin osallistuneille ja havaintojaan luovuttaneille henkilöille. Metsähallituksen Kainuun puistoalueelle kiitos majoituksen järjestämisestä.

Kirjallisuus

- Rassi, P. (toim.) 1993. Suomen kovakuoriaisten (Coleoptera) frekvenssipisteet 1.1.1960-1.1.1990. — Maailman Luonnon Säätiön WWF Suomen Rahaston Raportteja Nro 6. Helsinki.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2000. Suomen lajien uhanalaisuus 2000. — Ympäristöministeriö, Helsinki. Uhanalaisten lajien II seurantatyöryhmä, esipainos
- Rutanen, I. & Kashevarov, B. 1997. Coleoptera of the Nature Reserve Friendship with adjacent primeval forests. — Sivut 257-294 teoksessa Lindholm, T., Heikkilä, R. & Heikkilä, M. (toim.). Ecosystems, fauna and flora of the Finnish-Russian Nature Reserve Friendship. Suomen Ympäristö 124. Helsinki.
- Siitonen, J. & Saaristo, L. 2000. Habitat requirements of a threatened boreal old-growth species, *Pytho kolwensis* Sahlberg (Coleoptera, Pythidae), in Finland. — Biol. Conserv. 94: 211-220.